

QADIMGI RIM VA YUNONISTONDA DAVOLASH USULLARI LOTIN VA YUNON TILLARI MISOLIDA

Abrayeva Shahnoza Esonovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi

Pedagogika, psixologiya va tillar kafedrası o'qituvchisi

Nazarov O'ktam Usmon o'g'li

TTA talabasi

uktamnazarov0511@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqola o'zida qadimgi Rim va Yunonistonda tibbiyotining rivojlanish tarixi, rivojlanishi davolash va profilaktikada qo'llangan usullari haqida ma'lumot beradi.*

Kalit so'zlar: *Qadimgi Yunonistonda davolash usullari, Asklepius, Gippokrat, gumoralizm nazariyasi, jarroxlik, parhez, dorivor giyohlar bilan davolash.*

Annotation. *This article provides information about the history of the development of medicine in ancient Rome and Greece, its development, and the methods used in treatment and prevention.*

Key words: *methods of treatment in ancient Greece, Asclepius, Hippocrates, theory of humoralism, surgery, diet, treatment with drugs.*

Аннотация. *В данной статье представлена информация об истории развития медицины в Древнем Риме и Греции, ее развитии и методах лечения и профилактики.*

Ключевые слова: *методы лечения в Древней Греции, Асклепий, Гиппократ, теория гуморализма, хирургия, диета, лечение лекарствами.*

Qadimgi Yunoniston tibbiyotning ikki turi mavjud bo'lgan: Asklepius bilan bog'liq ibodatxonadagi ruhoni-diniy davolash va, Gippokrat asos solgan ikkinchi yo'nalish. Bemorlarni davolashda ularning ikkisidan ham muqobil foydanilgan ya'ni tibbiyotining ikkala turi o'rtasidagi farqlarga qaramay, Asklepius ruhoniylari va Gippokrat shifokorlari o'rtasidagi hamkorlik yoki o'zaro tushunmovchilik va dushmanlik haqida hech qanday ma'lumot, Asklepius izdoshlari an'analarni hurmat qilishgan, o'z kasblarining ilohiy kelib chiqishiga ishonishgan. Bemorga ratsional tibbiyot yordam bermasa, u shifoni diniy yoki boshqa muqobil tibbiyot turidan izlashgan.

Gippokrat yo'nalishi - bu Gippokrat va uning shogirdlari bilan bog'liq bo'lgan qadimgi Yunonistondagi yetmishga yaqin dastlabki tibbiy asarlar to'plamiga asoslanadi. Bir paytlar Gippokratning o'zi yozgan deb hisoblangan bo'lsa-da, bugungi kunda ko'plab olimlar bu matnlarni bir necha o'n yillar davomida qator mualliflar tomonidan yozilgan deb hisoblashadi. Asarlar "Muqaddas kasallik" risolasi mavjud bo'lib, unda agar barcha kasalliklar g'ayritabiiy manbalardan kelib chiqqanida edi, biologik dori-darmonlar ishlamagan bo'lardi, deb ta'kidlanadi.

Tibbiyotning gumoral (humor-suyuqlik) nazariyasini yaratishda inson organizmidagi qon, sariq va qora safro, balg'am o'rtasidagi muvozanatga e'tibor

qaratildi. Juda issiq, sovuq, quruq yoki ho'l bo'lishi tufayli suyuqliklar o'rtasidagi muvozanatni buziladi, natijada kasallik paydo bo'ladi deb hisoblangan. Xudolar va jinlar bemorni jazolashiga ishonilmagan, balki kasallik sababi yomon havo bilan bog'langan. Gumoral tibbiyot bilan shug'ullangan shifokorlar suyuqliklarlar orasidagi muvozanatni tiklashga e'tibor qaratadilar. G'ayritabiiy kasallikdan biologik kasallikka o'tish yunon dinini butunlay bekor qilmadi, balki shifokorlarning bemorlar bilan qanday munosabatda bo'lishining yangi usulini taklif qildi. Gumorizmga ergashgan qadimgi yunon tabiblari inson salomatligida atrof-muhitning muhimligini ta'kidlaganlar. Shifokorlar bemorlarning yashash muhitiga qarab turli kasalliklarga duchor bo'lishiga ishonishgan. Mahalliy suv ta'minoti va shamolning yo'nalishi mahalliy aholi salomatligiga ta'sir ko'rsatishi e'tirof e'tilgan.

Asklepius afsonaga ko'ra birinchi shifokor va Apollonning o'g'li sifatida qabul qilingan. Asklepiusga bag'ishlangan ibodatxonalar tibbiy maslahat, tibbiy yordam va davolash markazlari bo'lib ishlagan. Bu ziyoratgohlarda bemorlar behushlikdan farqli "enkoimesis" (yunoncha: êgkdoimosis) deb nomlanuvchi o'xshash uyqu holatiga o'tadilar, bunda ular tushida xudodan ko'rsatma olgan yoki jarrohlik yo'li bilan davolangan. Asclepius davolash uchun qulay bo'lgan ehtiyotkorlik bilan boshqariladigan joylarni taqdim etdi va davolash uchun yaratilgan muassasalarga bir qancha tadbirlarni amalga oshirdi. Pergamdagi Asklepiy ibodatxonasida yer osti xonasiga quyiladigan buloq bor edi. Odamlar bu yerga suv ichish va cho'milish uchun kelishgan, chunki ular suvning shifobaxsh xususiyatlarga ega ekanligiga ishonishgan. Bemorlarni tinchlantirish uchun loy vannalari va moychechakli issiq choylar, bosh og'rig'ini qoldirish uchun yalpiz choyi ishlatilgan bo'lib, bu usullar hozirda ham ko'pchilik tomonidan uy sharoitida qo'llaniladi. Bemorlarga bu muassasalarda uxlash ham tavsiya qilindi. Ularning tushlari shifokorlar tomonidan ta'bir qilindi va ularning alomatlari ko'rib chiqildi. Vaqti-vaqti bilan ochiq yaralarni yalash uchun itlar olib kelingan va davolanish jarayonida yordam berishgan. Epidavrning Asklepiyonida miloddan avvalgi 350-yilga mansub uchta katta marmar taxtalarda ibodatxonagaga muammo bilan kelgan 70 ga yaqin bemorning ismlari, kasallik tarixi, shikoyatlari va davolanish ma'lumotlari saqlanib qolgan. Ro'yxatda keltirilgan jarrohlik muolajalarning ba'zilari, masalan, qorin bo'shlig'idagi abses yoki travmatik begona moddalarni olib tashlash yoki bemor afyun kabi uyquni qo'zg'atuvchi moddalar yordamida qo'zg'atilgan enkomimesis holatida bo'lganini ko'rish mumkin.

Asklepius tayog'i (chapda) bugungi kungacha tibbiyotning universal ramzi hisoblanadi. Biroq, u ko'pincha xudo Germes tomonidan boshqariladigan Kadutseus (o'ngda) bilan adashtiriladi. Asklepiyning tayog'i qanotsiz bitta ilonni o'zida mujassam etgan, Kadutseus esa Germesning chaqqonligini tasvirlaydigan ikkita ilon va bir juft qanot bilan ifodalangan.

Qadimgi Rim tibbiyotiga qadimgi yunon tabobati katta ta'sir ko'rsatgan, shuningdek qadimgi rimliklar Gippokrat korpusini ishlatish orqali parhez, davolash rejimi va jarrohlik muolajalari bilan birgalikda yangi amaliyotlarni ishlab chiqdi. Bu, ayniqsa, ikki taniqli yunon shifokorlari Dioskorid va [Galenni](#) ishlarida ko'rindi. Dioskorid Rim armiyasining shifokori, Galen ommaviy namoyishlar o'tkazgan, Asklepiad esa etakchi Rim shifokori edi. Bu uchta tabibning barchasi turli xil kasalliklar va ularni davolash usullari haqida bilimga ega edi. Qadimgi Rim tibbiyoti [oftalmologiya](#) va [urologiya](#) kabi mutaxassisliklarga bo'lingan. Inson tanasi haqidagi bilimlarini oshirish uchun shifokorlar qisqichlar, [skalpellar](#) va [kateterlar](#) kabi turli xil asboblarni yordamida amalga oshirilgan [jarrohlik muolajalaridan](#) foydalanganlar.

Rim tibbiyotiga yunon tibbiyot an'analari katta ta'sir ko'rsatdi. Yunon tibbiyoti paydo bo'lishidan oldin Rim tibbiyoti din va sehrning kombinatsiyasidan iborat edi. Dastlab Rim tabiblari tibbiy ma'lumotga ega bo'lmagan yoki oilasi bo'lmagan diniy arboblardan edi. Birinchi professional shifokorlar yunon shifokorlari edi. Bitiniyalik Asklepiad miloddan avvalgi 124 yilda tavallud topgan U bemorlarga mehribonligi bilan mashhur bo'lib, tez-tez sharob, dam olish va tebranadigan divandan foydalanishni buyuradi. Yunon tibbiyotining Rim jamiyatiga qo'shilishi Rimga miloddan avvalgi 100 yilga to'g'ri keldi. Rim tabiblari yunon tabiblari singari ruhoniylar marosimlarga emas, balki tabiatshunoslik kuzatuvlariga tayangan; lekin bu ruhiy ularda e'tiqodning yo'qligini anglatmaydi. Fojiali ocharchilik va vabolar ko'pincha ilohiy jazo bilan bog'liq va xudolarni marosimlar orqali tinchlantirish bunday hodisalarni engillashtiradi deb hisoblashgan. Yuqumlilik kontseptsiyasi shakllantirilgan, natijada karantin amaliyotlari va yaxshilangan sanitariya sharoitlari paydo bo'ldi. Rimliklar jamoat gigiyenasi tizimlarini o'rnatdilar, bu esa gigiyena sog'liq uchun muhim ekanligini tushunishganini ko'rsatadi. Buni ularning o'liklarni shahar devorlari tashqarisida ko'mish amaliyotlarida, suv o'tkazgichlari, jamoat cho'milish joylari va umumiy kanalizatsiya tizimlari orqali katta miqdorda suv ta'minotida ko'rish mumkin. Shuningdek, ular shaharlarga yaqin joylarda botqoqlarni quritishni boshladilar.

Jarrohlik odatda xavf-xatar tufayli oxirgi chora sifatida ishlatilgan. Jarrohlik operatsiyasi sodir bo'lganda, u odatda tananing yuzasi bilan cheklanar edi, chunki shifokorlar tananing eng muhim fiziologik funksiyalari (miya, yurak, umurtqa pog'onasi va boshqalar) bilan bog'liq jarrohlarni odatda davolash mumkin emas deb o'ylashardi. Qadimgi Rimda turli xil jarrohlik asboblari mavjud bo'lgan, jumladan, suyak tutqichlari bosh suyagidan kasal suyak to'qimasini olib tashlash va suyakdan begona narsalarni (masalan, qurol) olib tashlash uchun ishlatiladigan asboblardan edi. [Qadimgi Rimliklar katarakta jarrohligi](#) va [sezaryen](#) kabi usullardan, [qon quyish](#) kabi muolajalarni ham

bajarishlari mumkin edi. Qadimgi Rimda jarrohlik 2-asrda Galen kabi shifokorlar tomonidan yunon texnikasi asosida ishlab chiqilgan.

Parhez. To'g'ri ovqatlanish sog'lom turmush tarzi uchun muhim deb hisoblangan. Oziq-ovqatning shifobaxsh ta'siridan kasallikning oldini olish va davolash uchun foydalanilgan. Bu ovqatlardan ba'zilar Rim harbiylari tomonidan keng qo'llanilgan guruch, no'xat va zaytunni o'z ichiga olgan. Arxeologik qazishmalarda yasmiq, bog' no'xati va anjir kabi dorivor maqsadlarda ishlatiladigan boshqa o'simliklar topildi. Shuningdek, ushbu joyda kasal odamlar uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan turli xil go'shtlar topilgan. Parranda go'shti, tuxum va dengiz maxsulotlari sog'lig'ida muammoga duch kelganlar uchun parhez sifatida ishlatilgan. Agar parhez sog'likka yordam bermasa, dorilar, [flebotomiya](#), [koteriya](#) yoki jarrohlik amaliyoti qo'llanilgan. Bemorlarning o'z hayotlarini nazorat qilishlari, o'zlarining profilaktik tibbiy parhezlarini boshqarishlari va shifokorlarni izlash erkinligi bemorning avtonomiyasi qadrlanganligini ko'rsatadi.

Dorivor g'iyohlar va boshqa dorilar. Rim shifokorlari o'simlik va boshqa dori vositalarining keng doirasini qo'llaganlar. Ko'pincha yunon tilidan olingan ularning qadimiy nomlari, bir xil nomlarga ega bo'lsa ham, alohida zamonaviy turlarga mos kelishi shart emas. Ma'lum dori-darmonlarga quyidagilar kiradi:

Ehtimoliy nodda	Lotin/yunoncha nomi	Ko'rsatma qilish vaziyatlari va ta'siri
Arpabodiyon	Ippomarathon	Og'riqli siydik chiqarishni davolaydi; hayz oqimini chiqarib tashlaydi; ichak qon chiqishini to'xtatadi; ona sutini chiqaradi; buyrak va siydik toshlarini parchalaydi
Rhubarb	Ra	Meteorizm, konvulsiyalar, ichki kasalliklar (oshqozon, taloq, jigar, buyraklar, bachadon, qorin parda), astma, raxit, dizenteriya va boshqalar uchun.
Gentian	Gentiane	Issiqlik, biriktiruvchi; zaharli chaqishlar, jigar kasalliklari uchun; abortga olib keladi; chuqur yaralarni, ko'zning yallig'lanishini davolaydi
Tug'ilgan o't	Aristolochia	Zaharli; tug'ishda yordam beradi
Qizilmiya	Glukoriza	Oshqozonni tinchlantiradi; ko'krak qafasi, jigar, buyrak va siydik pufagi kasalliklari
Aloe	Aloe	Yaralarni davolaydi (quruq holda qo'llaniladi); qaynoqlarni olib tashlaydi; ozalovchi; alopesiyani davolaydi

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. - М.: ЗАО «Шико», 2011.
2. Esonovna, A. S. (2020). Linguistic features of Latin and Greek synonymous morphemes in the lexical system of the french language. International scientific review.
3. Abrayeva, S. (2022). Lotin tilining tibbiyot terminologiyasida roli (Doctoral dissertation, Uzbekistan, Tashkent).
4. Esonovna, A.S. (2023). LOTIN VA YUNON TILLARINING TIBBIYOT TERMINOLOGIYASIDAGI O'RNI

5. “Структурно-семантический анализ медицинских терминов в англоязычном медийном дискурсе” М. А. Дамировна. Челябинск - 2022